

Tandori Dezső

Esszé és mese

Az én Gergely-naptáramból

Ezúttal akkor: ifjúsági irodalom, gyermekirodalom a tárgy. (Mi a különbség ezek és a felnőtt irodalomnak nevezett dolgok között? Emez utóbbit lehet azzal a fájó, bár léha érzéssel – inkább: ily kijelentések közepette – is csinálni, hogy „mikor hagyhatom már abba ezt a francos izét”, az irodalmat? A gyerekirodalomhoz teljes hit kell, az ifjúságihoz is felénél több.

„Hamlet” („Töredék”) kötetem legnagyobb ellenfele vagyok. Ezt és a „Talált tárgy”-at úgy túlsztárolták, hogy világos: a többi könyvemet akarták ösztönösen is hátrább szorítani. Még egyik öreg külföldi távbarátom is ilyen csacskaságokat írt (le is toltam), hogy én valamiféle fennsíkon járnék, ahol eddig tettem két nagyon nagy lépést, ld. fenekedve emlegetett két könyvem az imént, most bármit léphetek, de kéne megint egy nagyot. Vért láttam, nagyot.

Első két verskötetem után félve kérdeztem kiadómat (a hetvenes évek dereka is még az antiszabadság volt számomra, hiába, hogy utána annyi könyvem megjelent, annyi kiállításom volt... ezek katalógusai, ostromolja ez a 100-as számot), próza jöhet? Nem Dévénynél törtem be, mint az utánam következő nemzedékek. Még meg voltam nyomorítva.

Jött, medvéim alapján, az „Itt éjszaka koalák...” Addigra megvettem a harmadik nagy lépést (az áldóját!), medvéimről mertem írni. Ah, a játékok. Gyalázatosan kisszerű lelkünk szégyelli őket egy életkorban (16 és 28 közt, évek?), aztán... Nekem visszajöttek a medvék, mackók, más lények (nyulak, kutyák, madarak).

Megkegyelmeztek nekem. Rászolgáltam a bizalomra.

Gyermekünk – végül – nem lett, mégsem lett. De feleségem 1970-től a legkülönbébb medvéket hozta haza. Iparművésznővel dolgozott együtt, onnét is. Dömi lett Főmedvénk. Mellette sokan éltek itt, hamar, ma több százan (mint soroltam, meg még lovacsák stb.) is. Gyermekünk 1977-ben nem lett, utána, ahogy tanárnőm, a költő írta a madár-szilánkra szétszakadó szívről, egyre-másra jöttek a madarak. Betegek, kipottyantak, vakok, sánták. Szilánkok.

Totyí, utolsó madaram, nem játékszer volt ő se, hanem egyenrangú társ, sokat írtam madarainkról, feleségemmel együtt is írtunk könyvet, medve- és madárötleim 17–24%-a feleségemtől származik, nem beszélve sok medvéről, élt madárról, Totyí most 2005 márciusában halt meg. Tragikus ügy. Nem vagyok még csak a régi se. De ez nem tartozik ide. Nem játékok, nem gyerektárgyak sem az amúgy élő madarak, kutyák, sem az „emígy”, nagyon is élő medvék etc. Ebédeltünk épp, Dömi azt mondja: „Jó kaja volt, holnapra is tehettek el, nem kér enni.” Ez Dömi. Meg, az evésről szintén, Dömi Főmedvé, az entellektüel: „Mit mond Rilke? Nem vagyunk egyek? Én vagyok. Mit, hogy nem vagyunk; egyek. Én vagyok, nem eszek.” Gondolatait többnyire mi fejezzük ki szavakban, feleségem meg én. (Madarainkkal, medvéinkkel – de jó! – nem kellett beszélgetni. Totyí nincs, maradt a 35. éve zajló kártyabajnokság, a Nagy Koala és a Kis Koala Kártyabajnokság

(OT). Dömiékkal az lesz a tragédia, hogy mi egyszer nem leszünk. Nagy bánat, tanácsatlanság. És 67 s 62 évesek vagyunk. Sok gyerekverset írtam, de nem túl sokat. Több gyerekkönyvet, ifjúsági könyvet. Csupán a „Medvék minden mennyiségben” jelent meg többször. Most új kiadását húzzák-nyúzzák. Félnek a kiadók a piactól, a kudarcától. Balszerencsém.

Nem kell mondanom, mennyire szeretem a gyerekirodalmat. Az ifjúsági irodalom számos mai remekét fordítottam. Megtudtam, hogy 16–18 éves floridai lányokról és srácokról lehet egyetlen disznó szó nélkül írni, és hogy történetesen angol tizenévesekről a legvadabb trágárságokkal telezórt könyvet is jól tudom fordítani, hitelesen, holott nem mozogok ily körökben. Egyetlen irodalmi-anyagi balszerencsém is ifjúsági irodalom ügyében ért, kiadónál: ködkép-mesével nem fizették ki egy fordításom járandóságának 70%-át. Nem a gyerekek nyelvén fordítottam. Te jó ég.

Van, ahogy van, „zseniális” ifjúsági írónak nem tartom magam. De goethei alkat vagyok (ha csekély figura is a Mesterhez, a weimarihoz képest), a sors azzal áldott meg, hogy, ösztönösen is, körbejárható figurát akarjak csinálni magamból. Durvaság és elérzékenyülés, ölelés és gyilkok, vak madár és italozás, regény és esszé, költemény és kötekedés, megbékélés és jámborság, önrontás és pedáns aprólékosság, szegénység és jobb mód, és még ezer dolog – ez vagyok én. Mit is fogalmaztam meg ma, ahogy valakire várnom kellett? (Rémes helyzet nekem.) Tessék: s ezt sokszor le fogom másolni, ide is ideírom: „Mivel a mai magyar irodalom egyik legbonyolultabb és legösszetettebb személye vagyok, nehezen merek bármit is mondani.” (Közbevetés: az ifjúsági és a gyermekirodalom témájában is.) „Mert enni, inni, szerelmesnek lenni, lófogadni, utazni, múzeumot járni stb. már rég nem szeretek, s persze, nem oly jelentős a külsőm, hogy csak némaságomban bámolni engem érdemes lenne, ráadásul zárt terekben, de még mások kertjeiben sem időzöm szívesen és felszabadultan, nem óhajtok ily idegen helyeken tartózkodni, jobb hát, ha a bárhová való elmenéstől tartózkodom.” (Közbevetés: amiféle irodalomra végképp nem kérnek, nem tola克斯om annak igyekezetével. Kár.)

Felébredek ma hajnalban, nagyot nyújtózom, ahogy ritkán, visszagondolok a tegnapi délutánra, délelőttre, délre: a dél furcsán, ebéddel telt, mesealak vagyok, ahogy délelőtt már eljutottam a felnőtt anorexiához, mosolyogva néztem azokat, akik – például az utcán – esznek, az ital elhagyása is felnőtt dolog, már nem fogom „elengedni”, nem hagyom elvenni magamtól; mese, hogy ezeket a feljegyzéseket készítettem (a legösszetettebb személyek egyikéről), mese, ahogy délután – meggyőződésem ellenére – engedek feleségem ily unszolásának (épp az övének! hogy forog a világ!), igenis telefonáljak mindenféle helyekre, nincs-e rászoruló madár... olyan vagyok épp italtalanul, mintha ittam volna, bódult, engedelmeskedem, szerencsére nincs madár... Aztán hajnalban, esti nagy kártyák és Dömi „szereplései” után, ez a nyújtózkodás, és azok a gondolatok, melyeket kiegészítésül most ideírok. Hogy az alvás... Nem mese ez, gyermek. Elszunnyadni és aludni. Hamlet, mégis. Miket hordok néha össze! Csak Dömiék miatt nem jöhetne rám ez a Hosszú Álom. Tőle nem bírnék elszakadni. Másképp, mint Szép Ernő, itthagynék... sok könyvet... sok nadrágot... otthont... könyvkiadást, meseálmom, jer, mondanám, ily hajnalokon. De fölkeltem inkább, leírni ezt (ó, való!), és leírni, hogy gyerekkoromban este mindig a meseállataimat és a valódi játékkalásokat hajóztam be, irány a Sziget. (Ez lett Anglia?) És hogy Eliotnál a főalak szerint álmunkban láttuk a tenger alatti termet s rőtkoszorús lakóit, s megfulladunk, ha majd emberek szava szólít. Már nem tudok igazán beszélgetni, találkozni; levelezni még igen, írásokat küldeni igen, de ami egy fix időponthoz kötődik, már nem. Lassan minden ily dologban csalóknak érzem magam. Felkeltem, ablakot nyitottam, megnézni a Csillagot is, és ...levettem feledékenyen a vizes üvegben csíráztatott kis magvakat, feleségem hozta őket, magának is

hozott, és én is kértem, s levertem egy növényemet, a Jelzőt... mindent összeszedtem, mentem őket. Valóság, ó.

„Mert annak semmi értelme nem lenne, végképp nem, hogy nekivágjak, de ne akarjak odaérni.” (Ld. csak teljes hittel... Dömi Főmedvémmel teljes hit jegyében élek együtt, és szorongva! Nekik minden mód jó vagyok: velük mindig együtt vagyok. Madaraimnak, madárkáinknak is jók voltunk, jó voltam mindenhogya. Kövéren, soványan, koszosan, izzadtan, fáradtan, nyugósen, dolgozva, munka nélkül etc.) „Minden vonatkozásban fenntartom: nem vagyok nihilista, nem vagyok cinikus, nem vagyok a rendetlenség híve, nem politizálok – mégis, az egyetlen rendszer, melyhez tartozom, mely nekem kell, a házi kártyabajnokságunk.” (Ennek rendszere, a két liga 20–20 klubbal, e klubnevekben medvéink, más lények, meghalt madaraink meséje zajlik. Állandóan. Ahogy a Micimackóban ott állandóan játszanak.) „Remélem, ahogy 4 év állóháborút kibírt az emberiség, egyszer, most az egyszer nekem is kibírja 4, majd megint 4 stb. év állóbékémet, anyagbékémet.”

Minél többször 4 év kellene, Dömiék miatt. Most néma a szívem, Totyi halála után csak úgy tudom átmenteni a jövőmnek, ha van olyan még, hogy nem működtetem. Dolgozom – nem igaz, a „mikor lesz vége ennek a francosságna”?! nem –, igyekszem annyit írni, amennyit muszáj, csak akkor ismétlem magam, ha kell, modulok ezek... Főmedvém is az, irodalmilag. „Nekem ezt ne add te módul, ha megkérhetlek, jó?” Így ő. Mellékelem pár rajzomat, a „Medvék és más verebek” c. könyvemből. Ezt is ki lehetne újra adni. Vagy a „Koalák...”-at. Aztán „A madárlátta tollaslabda” is ott van. Nem csak Hamletből, sárga könyvből, max. gombfociból állok. „Rajzolj rólam egy ideogrammat egyszer, ide, jó?” Így Főmedvém. A mi mesénk szól örökké, némán is. Dömi az én legjobb barátom. (Legyen új madárka: feleségem akarná, de én nem akarom.)

Most ablakainkban, párkányainkon a kaktuszok és pozsgás növények virágzó meséje zajlik. Totyi halála óta. Mikor ő beteg volt, megsimogattam mindig egy kis medvét, akinek Lizi a neve (Aliz madárkám, nagyon szeretett Sánta Hercegnőm után, aki 12 és negyed évet élt így kalitkában, mert nem is tudott volna kijönni, kutyánkkal együtt én voltam a mindene, Bécsben vettem ezt a kézzel varrt macit), megsimogattam Kis Csip nevű két köbcentis sárga madárkám s másokat. Hogy Totyit védjék. De a világ nem mesevilág. Totyi elment. Vajon azért mentem át a szívemet, hogy jövőre mégis? A kaktuszok és virágzó pozsgások világát, meséjét akkor sem lesz szabad majd elhanyagolni. De most nem tudnék róluk külön mesét írni. Tessék más bánatos szerzőket olvasni, verebeimet így megemlegetni. Ez az esszé-mese, amit most mondani tudtam. Benne vannak évtizedek, évek. Kint halványkék az augusztusi ég.

Nem Saint-Exupéry csillagára gondolok, hanem Szpéróéra, Alizéra, Totyiéra, a többi 35 madárkánk egy-szem csillagára az égen, amikor Egycsillagos Távolnoknak nevezem magam. De talán nem végső mégse ez a távol...

2005 lásd fentebb

Két megjegyzés

1. A meglétezt személyesen bárkivel csak akkor bírom ki igazán jól, amikor a tulajdonképpen mese-és-egyetlen-való kártyabajnokságot játsszuk. (Sokatmondó a megfejtés itt.)

2. Ismétlem, megint egy könyv, amit kár, hogy nem adnak ki újra. Ezt már mondtam, de ezt is – és itt rögtön – elisméltam. Pár Dömi-rajzot megrajzolok ide újra. Kérem...!

Dönni Rét fele B

Gondolàro jomedre

TR

18

Föredn
sejt kihajtani es
kihalt facoukual

Fómedvém madárral

78